

Сандюк Г.О.

викладач кафедри правознавства Гуманітарного інституту Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (Україна, Миколаїв),

ganna.sandiuk@nuos.edu.ua

ДЕРЖАВНЕ КАЗНАЧЕЙСТВО В МИКОЛАЄВІ В 1879–1919 РОКАХ

Розглянуті деякі моменти з історії створення та діяльності Державного Казначейства у Миколаєві. Казначейство на території України як спеціальний державний фінансовий орган, що здійснює касове виконання державного бюджету, було засновано в 1822 році, коли у складі Міністерства фінансів Росії було створено Департамент державного казначейства. В Миколаєві «Николаевское местное казначейство Херсонской губернии» було створено в 1879 році; воно підпорядковувалося Херсонській губернській казенній палаті. Функціонував цей орган до своєї ліквідації в 1919 році. Розглянуті функції Державного Казначейства у період з 1879 по 1919 рік, зроблено порівняння їх з сучасними. Встановлено, де знаходилась ця установа до 1919 року та в яких умовах працювали тогочасні казначей в Миколаєві. Присвячується 135-річчю з дня створення цієї установи.

Ключові слова: історія, Державне Казначейство, Миколаїв, створення.

Державна казначейська служба України готується зустріти у наступному, 2015 році, своє двадцятиріччя. Хоча, треба сказати, що у цьому році також є більш давня пам'ятна дата для цього органу державної влади. У 2014 році виповнюється 135 років з дня утворення Миколаївського державного казначейства. У цій роботі була зроблена спроба дослідити перші роки діяльності цієї установи.

Серед дослідників, які багато уваги приділяли історії казначейства, виділяються Булгакова С.О., Колодій О.Т., Галушка Є.О., Охрімівський О.В., Гончарук Я.М., П'ятаченко Г.О., Кухарець Л.В., а також Юрій С.І., Стоян В. І., Даневич О.С. та ін. Однак відсутні докладні дослідження, присвячені

Казначейству у Миколаєві.

Історія казначейства така ж давня, як і держави, бо функціонування останньої не можливо без матеріальних ресурсів, а їх використання потребує обліку та контролю. Слово «казначейство» походить від «казна». Останнє прийшло в українську мову через російську, до якої, в свою чергу, воно було запозичене з тюркської. Найчастіше слово «казна» використовується у значенні «сукупність грошових ресурсів держави», хоча до державної казни в різні історичні періоди включались і інші матеріальні цінності (збіжжя, хутро, дорогоцінні метали та каміння тощо). В українській мові використовувалось також слово «скарбівня».

Протягом століть, аби навіть тисячоліть, казначейство виконувало кілька функцій: відповідало за збереження багатства держави; було місцем, куди збиралися платежі в державі і з якого держава здійснювала виплати; відповідало (під наглядом правителя) за карбування монет; виконувало функцію облікового відомства, тобто повинно було вести записи всіх операцій із зазначенням дати, характеру і кінцевого призначення платежів. З часом функції казначейства в різних країнах змінювались з урахуванням національних особливостей його діяльності: до функції казни додавались нові завдання, деякі обов'язки скасовувались [1].

Історично пізніше почали виникати та розвиватися комерційні банки, виникли центральні банки. В результаті були переглянуті функції казначейства, частина його традиційних функцій перейшла до них. До центральних банків перейшли функції емісії грошей та карбування монет, випуску боргових зобов'язань. Банкам було передано функцію отримання і видачі платежів [1].

Взагалі у світі існує 3 основні моделі обслуговування бюджету: банківська, казначейства та змішана. У більшості країн використовується казначейська. Функції казначейства істотно відрізняються в різних країнах.

Звичайно, що на території України прообрази казначейства існували і у київських князів, і у козаків, однак на той час навіть самі державні фінанси ще не виділилися повністю. Так, наприклад, не було різниці між княжою особистою

та державною казною. Система органів управління державою також ще чітко не сформувалась.

На території України казначейство, як спеціальний державний фінансовий орган, що здійснює касове виконання державного бюджету, було засновано 1822 року, коли у складі Міністерства фінансів Росії було створено Департамент державного казначейства [1,с.35].

Миколаївське казначейство було створено в 1879 році і підпорядковувалося Херсонській губернській казенній палаті [2]. Повна назва його була – «Николаевское местное казначейство Херсонской губернии» [3].

У Миколаївському державному архіві залишилося зовсім небагато документів, які стосуються Державного Казначейства. Найдавніший документ – це «Приложение 5 и 6 к инструкции Казначейства» 1878 року [4], де містяться форми касових та розрахункових книг. Судячи за цими документами на Казначейство були покладені функції касового виконання державного бюджету за доходами та видатками. За доходами окремо здійснювався облік за окладними зборами (подушна подать, суспільний збір, оброчна подать, лісовий податок, викупні платежі тощо) та «доходами, які не показуються в розрахункових книгах». Що стосується видатків, то виділялись кошторисні видатки та видатки, які не заносяться до розрахункових книг. Обслуговувались депозити та спеціальні кошти. Здійснювався облік недоїмки за позичками, які були видані з сум Державного казначейства. Вівся відповідний бухгалтерський облік. В цілому такі обов'язки близькі до функцій сучасної Державної казначейської служби України.

Що стосується відмінностей між минулим та сучасністю, то у кінці XIX століття, Державним Казначейством здійснювався облік недоїмки за державними доходами в цілому, що сьогодні віднесено до функцій податкової служби. Серед книг Казначейства згадується і алфавіт осіб, з яких слід здійснити утримання на поповнення казенних та, що не типово для сьогодення, приватних боргів. В ті давні часи, Казначейством здійснювався облік осіб, які отримують пенсію (у Миколаєві це переважно були колишні офіцери або нижні чини

Морського відомства та їх вдови та діти), та сум їм виплачених. До функцій Державного Казначейства відносилось зберігання та облік скринь та ящиків, які передавались до казначейства на зберігання від сторонніх установ та осіб; заміна білетів Державного Казначейства; облік гербового паперу, квитанційних аркушів, паспортів, які видавались селянам, подорожніх бланків; торговельних документів, які відпускалися міським та сільським установам; облік отриманих з пошти сум.

Суми отриманих Казначейством коштів відправлялися до Державного банку.

З моменту створення у 1879 році і до його ліквідації у 1919 Державне Казначейство не мало свого власного приміщення і знаходилось у найманому. На жаль, поки не відомо, у якому будинку воно знаходилось з 1879 по 1904 рік. Однак у 1904 році воно вже точно знаходилось у будинку, який належав миколаївському купцеві Вольфу Меєровичу Драцькому. Інтереси Миколаївського місцевого казначейства Херсонської губернії при укладенні договору представляв миколаївський казначей, колезький асесор Борис Васильович Зверев [5]. Як зазначено в договорі, будинок був кам'яний, двохповерховий, покритий залізом, з надвірним житловим флігелем, службами та двором, обнесений кам'яним парканом. Знаходилось це приміщення у місті Миколаєві, в Одеській частині, по Тавричеській вулиці, №26-1 [6]. На сьогоднішній день ця вулиця носить ім'я Тараса Шевченка. Будинок також дійшов до наших днів. Він розташований по вулиці Шевченка у кварталі між вулицями Пушкінською та Фалєєвською [7].

Декретом Ради народних комісарів від 4 травня 1919 року Департамент державного казначейства було скасовано і злито з Народним банком РРФСР, у складі якого було утворено особливий кошторисний підрозділ з обслуговування вищих і центральних установ держави. Суміщення функцій казначейства і центрального емісійного органу в умовах тоталітарного планового керівництва економікою стало доцільнішим [1,с.35]

За часів Радянського Союзу в умовах планової економіки та монополії держави на проведення фінансових операцій функції казначейства виконував державний банк. Тому на багато років, починаючи з 1919 цей орган зник з системи органів державного управління в радянській Україні, звичайно, і у Миколаєві також. Відновлення, або точніше створення заново, відбулось на виконання вимог Міжнародного валютного фонду. 27 квітня 1995 року був підписаний Указ Президента України «Про Державне казначейство України». У Миколаєві ж, вдруге за історію, казначейство було створено в 1996 році, його очолила Гвоздецька Таміла Феодосіївна.

Сьогодні державне казначейство виконує багато функцій, які не притаманні були йому на початку створення. Казначейство стало органом, що ефективно здійснює попередній та поточний контроль за бюджетними видатками, дає змогу мати точну оперативну інформацію щодо стану державних фінансів, забезпечує значну економію бюджетних коштів.

Література і джерела

1. Казначейська справа: Інтегрований посібник. У 2-х т. – Т1 / П.Г. Петрашко (під редакцією), О.О. Чечуліна, В.Т. Александров, С.О. Булгакова, К.М. Огданський, О.І. Назарчук, Н.І. Сушко. – Київ: НВП «АВТ», 2004. – 288 с.
2. Історія створення і розвитку Головного управління Державної казначейської служби у Миколаївській області [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Управління Державної казначейської служби – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/reg/control/myk/uk/publish/article/250011;jsessionid=6BC3FFD1D71160BDB0ABC32A1C7896AD>
3. Письмо Херсонской казенной палаті от 15 мая 1909 г. №1947 // Дѣло Николаевского казначейства о хозяйственныхъ расходахъ о наймѣ помещения казначейства – Державний архів Миколаївської області, ф. 275, оп. 1, д. 17, арк. 21.
4. Приложение 5 и 6 к къ инструкции казначействамъ. Формы кассовыхъ и расчетныхъ книгъ. – Державний архів Миколаївської області, ф. 275, оп. 1, д. 1.
5. **Крючков, Ю. С.** Град Святого Николая: Путеводитель по старому

Николаеву / Ю.С. Крючков — Николаев: Возможности Киммерии, 2003.

6. Предварительный договор от 14.06.1909 г. // Дѣло Николаевского казначейства о хозяйственных расходах о наймѣ помещения казначейства – Державний архів Миколаївської області, ф. 275, оп. 1, д. 17, арк. 24.

7. Таврическая ул. [Электронный ресурс] // Портал города Николаева NikoGrad–Режим доступа:
<http://www.nikograd.com/Books.aspx?command=page&id=124>

References

1. Kaznacheyskasprava: [Inehrovanyuyposibnyk] In 2 t. –T1 / P.G. Petrashko (edited), A.A. Chechulina, V.T. Alexandrov, S.O. Bulgakov, K.M. Ohdanskyu, A. I. Nazarchuk, N.I. Sushko. – Kyiv, 2004 – 288 p.

2. IstoriyastvorennyaIrozvytkuHolovnohoupravlinnyaDerzhavnoikaznacheiskoisluzhbyuMykolaivskiyoblasti [Electronicresource] –Availableat:
<http://www.treasury.gov.ua/reg/control/myk/uk/publish/article/250011;jsessionid=6BC3FFD1D71160BDB0ABC32A1C7896AD>

3. PysmoKhersonskoikazenkoipalaty, 15.05.1909, №1947 // DieloNikilayevskogorfznacheistvaochozjaistvennychraschodachonaimepomescheniy a. – DerzhavnyiarchivMykolaivskoioblasti, f. 275, op.1, d.17, ark. 21

4. Prilozheniye 5 i 6 k instrukcii kaznacheistvam. Formy kassovykh I raschetnykh knig. – Derzhavnyi archiv Mykolaivskoi oblasti, f. 275, op.1, d.1.

5. Kryuchkov Y.S. Grad Svyatogo Nikolaya: [Putevoditel po staromu Nikolayevu] / Y.S. Kryuchkov. – Nikolayev, 2003.

6. Predvaritelnyi dogovor, 14.06.1909 // Delo Nikilayevskogo rfznacheistva o chozjaistvennykh raschodach o naime pomescheniya. – Derzhavnyi archiv Mykolaivskoi oblasti, f. 275, op.1, d.17, ark. 24.

7. Tavrycheskaya ul. // NikoGrad [electronic resource] – Available at:
<http://www.nikograd.com/Books.aspx?command=page&id=124>

Sanduk G. O., Instructor of the Department of Law Studies, Humanitarian Institute of National University of Shipbuilding after Admiral Makarov (Ukraine, Mykolaiv), ganna.sandiuk@nuos.edu.ua

The state treasury in Mykolaiv in 1879–1919

Some aspects of the history of the establishment and the functioning of the State Treasury in Mykolaiv has been considered. Treasury on the territory of Ukraine as a special state financial agency that provides cash budget execution, was founded in 1822 when the Ministry of Finance set up a Department of the Treasury. In Mykolaiv «Nykolaevskoe mestnoe kaznacheistvo Khersonskoy gubernii» was created in 1879 and was subject to Treasury Chamber of Kherson province. This body served its purpose until its liquidation in 1919. The functions of the State Treasury in 1879 – 1919 has been considered, is made by comparing them with modern. A building where there «Nykolaevskoe mestnoe kaznacheistvo Khersonskoy gubernii» was situated until 1919 has been identified and the work conditions of the treasurers in Mykolaiv in that period has been considered. The article has been dedicated to the 135th anniversary of the establishment of the State Treasury in Mykolaiv.

Key words: *history, the State Treasury, Mykolaiv, establishment.*

Сандюк А. А., преподаватель кафедры правоведения Гуманитарного института Национального университета кораблестроения имени адмирала Макарова (Украина, Николаев), ganna.sandiuk@nuos.edu.ua

Государственное казначейство в Николаеве в 1879–1919 годах

Рассмотрены некоторые моменты создания и деятельности Государственного Казначейства в Николаеве. Казначейство на территории Украины как специальный государственный финансовый орган, осуществляющий кассовое исполнение государственного бюджета, было основано в 1822 году, когда в составе Министерства финансов России был создан Департамент государственного казначейства. В Николаеве «Николаевское местное казначейство Херсонской губернии» было создано в 1879 году; оно подчинялось Херсонской губернской казенной палате. Функционировал этот орган до своей ликвидации в 1919 году. Рассмотрены функции Государственного Казначейства в период с 1879 по 1919 год, сделано сравнение их современными. Установлено, где находилось это учреждение до

1919 года и в каких условиях работали казначеи того времени в Николаеве. Посвящается 135-летию со дня создания этого учреждения.

Ключевые слова: *история, Государственная казначейская служба Украины, Главное управление Казначейства в Николаевской области, статус, функции.*